

Knihovna jako komunitní a vzdělávací centrum

Helena GAJDUŠKOVÁ

Masarykova veřejná knihovna Vsetín, příspěvková organizace,
hgajduškova@mvk.cz

INFORUM 2005: 11. konference o profesionálních informačních zdrojích
Praha, 24. - 26.5. 2005

Abstrakt Informace o projektu "Vybudování prostor pro Masarykovu veřejnou knihovnu jako instituci komunitních a vzdělávacích aktivit", který v roce 2004 podalo město Vsetín do SF, a návazném projektu Masarykovy veřejné knihovny „Masarykova veřejná knihovna jako instituce komunitních a vzdělávacích aktivit". Cílem obou projektů je vytvoření „komunitní knihovny“. Tato komunitní knihovna propojí klasické činnosti knihovnické a informační s činnostmi podporujícími rozvoj komunity (vzdělávání, sociální integrace, spolupráce, vytváření vztahů a vazeb mezi občany).

Najít správný směr mezi opatrností a odvahou je to největší umění.

Tomáš Baťa

Představení Masarykovy veřejné knihovny Vsetín

Masarykova veřejná knihovna Vsetín (MVK) je knihovnou v bývalém okresním městě (30.000 obyvatel) v odlehlém východním koutě České republiky – okres Vsetín hraničí se Slovenskem. Zdejší kraj ve stručnosti charakterizuje krásná příroda, pohostinní lidé, kteří vesměs lpí na svém rodném kraji, vysoká nezaměstnanost, bohatý folklór.

Knihovna působí ve Vsetíně v pěti budovách (všechny příjemné, ale malé, zejména centrální budova) a poskytuje regionální funkce dalším 81 knihovnám v okrese. Má 4.959 čtenářů, ročně ji navštíví 104 000 klientů, počet výpůjček se pohybuje kolem 340 000, připravuje velký počet akcí pro veřejnost - 355 za loňský rok (pro dospělé 38, mládež 45, děti do 14 let 271). Tradičně svou roli MVK kromě výpůjční a informační činnosti vidí také v celoživotním vzdělávání, poskytnutí prostoru knihovny různorodým aktivitám komunity, (kluby maminek, senioři, občanská sdružení), aktivním spolupůsobení, podněcování vzniku a realizace nových občanských aktivit, spoluutváření vnějšího prostředí „zdola“ – komunikací s občany, poskytování informací. Již od devadesátých let se orientovala na práci s určitými specifickými skupinami jako jsou zdravotně postižení, děti a mládež, nezaměstnaní, senioři a na spolupráci s neziskovými organizacemi v regionu. Jako první veřejná instituce ve Vsetíně nabídla občanům možnost nekomerčního využití internetu a informačních databází.

Protože se však hlavní sídlo knihovny nachází ve stísněných prostorách staré vilky na rušné ulici u nádraží, hledali jsme již dlouhou dobu možnost jiného umístění, kde by bylo více prostoru pro tyto aktivity; (v současné době probíhají vždy až po skončení výpůjční doby v čítárně nebo v pronajatých učebnách).

Po několika nezdařených pokusech svitla naděje v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie a s možnostmi čerpat peníze z jejich strukturálních fondů.

Přínos OSF

Prvním krůčkem na této „neprošlapané cestě“ bylo v roce 2003 podání projektu do programu „Neziskové organizace na cestě do Evropské unie“, který vypsal nadace Open Society Fund, kde jsme s projektem „Cesta knihovny ke komunitnímu a vzdělávacímu centru regionu“ uspěli. Tento projekt znamenal velkou změnu v našem myšlení, neboť doposud jsme byli zvyklí na projekty z ministerstev, kde šlo o realizaci jednorázových záležitostí (připojení k internetu, zvukové knihy pro nevidomé, jednorázové akce pro děti apod.) Projekt OSF byl projekt učící, jehož cílem bylo připravit neziskové a příspěvkové organizace na čerpání peněz ze strukturálních fondů. Upřímně mohu říci, že bez školící a konzultační pomoci OSF, která probíhala téměř po dobu tří let, bychom asi nebyli schopni při běžné knihovnické práci se prokousat všemi pravidly strukturální politiky k tomu, abychom našli ten správný titul, v jehož rámci bychom mohli svou představu „komunitní knihovny“, která ovšem během těch tří let doznala značných změn, realizovat.

Při hledání příslušného programového dokumentu, ze kterého by bylo možné čerpat na rekonstrukci budovy pro knihovnu, jsme si museli ujasnit, že na takovou akci peníze nikdy nemůžeme získat, protože cíl tohoto typu není ve SF formulován. Strukturální politika se zaměřuje na vyrovnání rozdílů mezi zeměmi EU a pomáhá řešit problémy příslušných regionů. Museli jsme tedy začít uvažovat jinak – museli jsme si položit otázku, co je v našem regionu největším problémem a jak na něj my – jako knihovna – můžeme reagovat.

Situace v regionu

V regionu Valašsko, který je součástí Zlínského kraje, dochází k výrazným strukturálním změnám v průmyslové oblasti s přímým dopadem na zaměstnanost obyvatelstva a nároky na rekvalifikaci ekonomicky činného obyvatelstva. Míra registrované nezaměstnanosti se v okrese Vsetín pohybuje dlouhodobě přes 12,13%. Tvorba HDP je zde o 16,8% pod celostátním průměrem. Zhoršující se situace rodin s dětmi způsobuje, že mnohé děti nemají dobré emocionální a sociální zázemí v rodině, jsou často bezprizorní, nudí se a nemají žádné zájmové činnosti a pak jsou velmi snadno ohroženy negativními jevy jako záškoláctví, šikana, kouření, drogy apod. Za zmínku stojí také početná romská menšina, do speciální školy dochází ze 150 dětí 89% Romů. Sociální a kulturní rozvoj v regionu je spoluutvářen místními iniciativami a činnostmi neziskových organizací. Na Vsetínsku vyvíjí činnost více než 100 neziskových organizací, z nichž mnohé nemají prostor ke své činnosti, jejich aktivity nejsou koordinovány a chybí dodržování principů partnerství s veřejnou správou.

Přínos knihovny

Jak může knihovna pomoci tyto problémy řešit?

Knihovna se jako víceúčelové vzdělávací centrum s trvalým připojením na Internet může stát zázemím a poradenským místem pro znevýhodněné občany a svými vzdělávacími aktivitami může posílit jejich profesní vybavenost zejména v oblasti informační gramotnosti a motivaci k práci. Absolventi vzdělávacích programů, lekcí a kurzů si v „rovném, přirozeném“ prostředí knihovny budou moci opakovaně prakticky vyzkoušet a procvičovat v praxi své vědomosti a znalosti. Profesionální tým pracovníků knihovny (na rozdíl od klasických rekvalifikačních kurzů) zajistí

individuální přístup ke každému zájemci a vzhledem ke specifickým cílových skupin bude pracovat s velmi malými skupinami, a to v souladu s možnostmi, schopností soustředění a úrovní znalostí cílových skupin. Výhodou je napojení vzdělávacích aktivit na informační zázemí knihovny a finanční dostupnost.

Vzdělávací a komunitní aktivity pro děti a mládež se ve spolupráci se školami zaměří především na integraci ohrožených dětí a mládeže do komunity, na prevenci sociálně patologických jevů, přípravu pro budoucí profesi a výchovu k občanské a sociální gramotnosti.

Výhodou pro tyto ohrožené skupiny je civilní, neformální prostředí, prostředí otevřené celé komunitě; propojující lidi různého věku, pohlaví, vzdělání, sociálního postavení. Knihovna jako stabilní a důvěryhodná instituce, vlídná a přitažlivá, může vytvořit ideální prostředí pro integraci ohrožených skupin do společnosti, rozvoj občanské společnosti a podporu partnerství místních iniciativ.

Vlastní příprava projektu do strukturálních fondů

Základem pro to, abychom mohli začít vzdělávací a komunitní aktivity realizovat, bylo tedy získání větších prostor. Ve spolupráci s místní veřejnou správou se nám podařilo vytipovat vhodné prostory v budově na náměstí, které by po rekonstrukci mohly našim záměrům odpovídat. Pak už zbývalo jen postupně sledovat a vybírat vhodný nástroj – nakonec jsme jej objevili ve Společném regionálním operačním programu, opatření 3.1, „Infrastruktura pro rozvoj lidských zdrojů v regionech“, (kam město jako zřizovatel knihovny a majitel budovy podalo v červenci 2004 projekt na „Vybudování prostor pro MVK jako instituci komunitních aktivit a celoživotního vzdělávání ve Vsetíně“). Projekt byl vybrán a v březnu 2005 byla podepsána smlouva na jeho realizaci.

Na něj navazuje projekt „Masarykova veřejná knihovna jako instituce komunitních aktivit a celoživotního vzdělávání ve Vsetíně“, který podala MVK v dubnu 2005 také do Společného regionálního operačního programu, opatření 3.2: „Podpora sociální integrace v regionech“, a v červnu 2005 budeme vědět, zda jsme uspěli.....

Cíl projektu

Cílem tohoto projektu je vytvořit příznivé prostředí pro rozvoj občanské společnosti, partnerství místních iniciativ, integraci znevýhodněných skupin obyvatelstva a prevenci vzniku těchto skupin. Prostředkem k naplnění je vznik „komunitní knihovny“, která propojí tradiční knihovnické a informační služby s činnostmi komunitního centra.

Záměr projektu

Záměrem projektu komunitní knihovny je nabídnout znalosti, informace, vzdělávací a komunitní programy, propojit roztržitý neziskový sektor, stát se jedním z kontaktních míst občanů pro veřejné záležitosti a pomoci při vytváření místního partnerství, nabídnout komunitní aktivity na pomoc rozvoji občanské společnosti ve Vsetíně a okolí, volnočasové aktivity pro mládež včetně prevence kriminality, programy pro skupiny ohrožené sociální exkluzí, s co největší snahou o zapojení těchto skupin do společenského života komunity.

Cílové skupiny

Cílovými skupinami projektu jsou ohrožené děti a mládež, skupiny osob se speciálními potřebami (nezaměstnaní včetně rodičů s malými dětmi, zdravotně znevýhodnění, ohrožené děti a mládež) a neziskové organizace, které s uvedenými cílovými skupinami pracují.

Strategičtí partneři

Strategickými partnery projektu jsou Město Vsetín, Úřad práce Vsetín, Mateřské centrum, Speciální školy Vsetín a Společnost pro komunitní práci Vsetín.

Závěr - co nám projekt dal (a vzal)

Snaha prosadit projekt nás naučila myslet jinak, „projektově“; argumentovat způsobem, který je přijatelný pro veřejnou správu (umístíte-li knihovnu na vylidňující se náměstí, dojde k jeho oživení). Naučili jsme se počítat s tím, že každý nový den může přinést změnu, že to, co nebylo možné včera, klidně již zítra možné bude (ale také opačně). Naučili jsme se pracovat partnersky (nejen „sloužit“ a být všem vždy a všude k dispozici, ale také se podělit o práci). Stále se ještě učíme týmové práci a přijali jsme za své nutnost celoživotního sebevzdělávání.

Ráda bych napsala, že jsme získali vyšší sebevědomí, zlepšili postavení a image knihovny ve Vsetíně a stali se důležitým partnerem pro město, (neboť nejen že usilujeme o získání peněz, které by jinak město alespoň částečně muselo investovat do staré knihovny a jejího vybavení, ale také pracujeme s cílovými skupinami ohroženými sociální exkluzí, – a tím řešíme palčivé problémy města). Ale to by bylo pravděpodobně prohlášení předčasné. Bude-li náš projekt úspěšný, umožní nám realizovat komunitní a vzdělávací aktivity pro ohrožené skupiny společnosti podle našich představ, a tím je pomáhat vracet do života, do společnosti. Potom teprve se ukáže, bylo-li naše uvažování správné, a může-li se knihovna tímto směrem ubírat.

Jsme tedy vlastně na začátku. Byli jsme vyzváni, ať se o své zkušenosti podělíme. Jsou to však zatím pouze zkušenosti začátečníka – a pokud máme nějakou zkušenost – pak snad jen ve snaze prosadit svůj záměr, svou představu, a to tak, že jdeme do věcí, které jsme nikdy dříve nedělali, ale přesto do nich jdeme a stále se učíme.

Masarykova veřejná knihovna je na „cestě“ – a věříme, že je na reálné cestě k přeměně v moderní instituci komunitních aktivit a celoživotního vzdělávání ve Vsetíně.

Závěrem bych chtěla poděkovat nadaci OSF, Saše Brabcové, Jarce Šťastné a Ivaně Rackové, koordinátorkám programu NO do EU v nadaci OSF za vše, co jsem se díky nim naučila.

Vsetín, 5. května 2005

Helena Gajdušková